

Německý člověk přes svoje střízlivé založení má sklon k romantice. Tím si vysvětlíme jeho dočasný zájem o romantickou myšlenku politické negace státu, tím si také vysvětlujeme úporné snahy zakrýtí oparem legendy, Dolchstosslegende, vlastní příčiny, proč se nezdařil a nemohl zdařiti pokus o odboj proti čsl. státu. Německý člověk poznal, že romantické fráze stačí jen na neděli a že všední život je jiný. V desátém roce republiky, v němž reviduje se vykonaná práce, možno zdůrazniti, že v deseti letech byla poražena německá negace, že nad ní zvítězila myšlenka politické spolupráce dvou národností. Zvítězila i práce těch, kteří se pro tuto myšlenku exponovali. Vzpomeňme jen, jak svého času němečtí politikové briskně odmítli pozvání presidenta republiky, kolik útoků musili snést všichni ti, kteří se zasazovali o uskutečnění modu vivendi mezi dvěma národnostmi v našem státě. Vývoj dal za pravdu těm, kteří byli přesvědčeni o možnosti česko-německé spolupráce a kteří se snažili v daných poměrech tvořiti předpoklady pro tuto spolupráci. Německá oposice mluvila o vstupu německých stran do vlády jako o experimentu. Byli to experiment, pak možno říci, že je to pokus, který se podařil. V desátém roce svého trvání může čsl. stát zaznamenati mezi významné a aktivní položky, že vyřešil via facti uspokojivě jeden ze svých životních problémů. Daleko ještě není tato otázka vyřešena, ale stav věcí, ke kterému jsme dospěli v desátém roce trvání čsl. státu, opravňuje k naději, že v dalších letech se vzájemná spolupráce národností v čsl. státě prohloubí a rozšíří na prospěch státu i Čechů, Slováků a Němců.

DR. ALFRED FUCHS:
AUTORITA VĚDECKÁ.

Z knihy »O problému autority«.

Zamyslíme-li se nad pojmem »vědecké autority«, bude nám připadat tento pojem jako »contradictio in adiecto«. Ve vědě jde přece o dokázané poznatky. Má-li autorita místo všude jinde, ve vědě zdánlivě je nemá, protože princip »tantum valet, quantum probat«, »máš tolik pravdy, kolik dokážeš« jest opakem principu autority. A přece slýcháme o vědecké autoritě i metonymicky o »vědeckých autoritách«. Ať jest vědecká autorita na místě, nebo ne, oddisputovati se nedá, a má veliké účinky nejenom ve vědě, nýbrž ještě větší v kruzích mimovědeckých.

Ve vědě vyskytuje se autorita především potud, pokud vůbec generace mladší buduje na práci starších, jest to prostě autorita pedagogická. Avšak velmi často jde tato autorita dále a jest vyjadřována starou formulkou iurare in verba magistri. V této formě pak byla povždy překážkou vědeckého pokroku. Názory nějakého učence nebo některé zasloužilé skupiny nabyly takové autority, že umlčovaly na léta názory nové. To jsou věci z dějin každé vědy tak obecně známé, že jich není třeba dokládati. Autorita, již mají ideje, nezávisí často od jejich pravdivosti, nýbrž od toho, kdo je hlásá a jak je hlásá. V dopise, v němž Schopenhauer referuje Goethovi o svých pokusech optických, píše mu: »Co potřebuji a si přeji, jest autorita: Vy jste na ni tak bohat. Doktor S. mi ji nemůže dáti a tedy mi nemůže pomoci« (Schopenhauer: Briefe, Aufzeichnungen, Gespräche. Berlin und Wien Ullstein str. 93.)

Podobně praví William James ke svým posluchačům: »Myslím, že mě posloucháte s jistými předpoklady o mé kompetenci, a že tyto předpoklady valně modifikují Váš poměr ke mně. Kdybych však náhle přerušil svou přednášku a začal bohatým barytonem zpívat „Nepůjdeme domů až ráno“, nepřistoupilo by toto mé chování jen tak k Vašemu názoru o mně, nýbrž by Vás přinutilo k tomu, abyste jinak o mně soudili, ba abyste změnili své mínění o pragmatické filosofii.« (James: Cit. kn. str. 112).

Vědecká autorita velmi se posiluje všude tam, kde se myslí deduktivně, kde poznatky nejsou získávány pozorováním, nýbrž výkladem pravd, již daných. Středověký člověk dlouho nedůvěřoval vlastnímu pozorování a nepovažoval je za užitečnost. Je-li dnes spekulativní činnost podceňována, středověk ji přeceníl. Středověk vynakládal nepoměrně mnoho myšlenkové energie na komentování

a vyvozování logických konkluzí z pravd již daných, kteroužto schopnost vypěstoval do nejmenších detailů. Nebylo to tak neplodné, jak se dnes často neprávem soudí. Nebýti onoho zjemnění pojmového, jež přinesla scholastika, nebylo by ani moderní vědy, ba ani moderní techniky. Přeměna světa v číslo, zákon, abstraktum, vedla i k novodobému ovládnutí přírody. Ale ve středověku se Arabové, Židé i křesťané spojili, aby psali stále jemněji a jemněji vybroušené komentáře ke komentářům, aby našli autentický smysl textu komentovaného. A komentovaný text nebyl pouze text náboženský. Byl to také text básně Vergiliovy stejně jako text Aristotelův. Autorita spisů již uznávaných byla taková, že jí byla i ve věcech přírodních věd, kde přece záleží na pozorování přírody, dáována přednost před vlastním názorem. Ne bez důvodu vznikla ona známá věta »pes má čtyři nohy, jak praví Aristoteles«. Středověký učenec, chtějící vědět, kolik zubů má kůň, jistě se nešel podívat koni do huby, nýbrž vyhledal si příslušnou stránku z Aristotela. Tak se také stalo, že různé naivnosti, které se v Aristotelovi nacházejí, byly tradovány po celá století jako vážná fakta, na př. že moucha domácí má čtyři páry noh a mnohé jiné. Veškeré svoje botanické vědomosti čerpal středověk ze spisů Dioskoridových a Pliniových. (Botanické spisy Aristotelovy se ztratily.) Protože pak Dioskorides a Plinius popsali jen rostliny svého domova, Řecka a Itálie, a protože autorita starých byla posvátná, byly stůj co stůj hledány tyto druhy také v zemích severních, z čehož povstaly nemalé zmatky.*) K této autoritářské metodě pak přistupovalo nedokonalé rozlišování kompetence jednotlivých složek společenských a dovolávání se autority náboženské v otázkách vědeckých.

To jest klasický případ Gallileiho. Dnes z akt jeho procesu vychází zřejmě najevo, že inkvisice, jež jej soudila, nenamítala nic proti jeho nauce, že země se točí kolem slunce, nýbrž proti jeho metodě odůvodňovati svoje poznatky i citáty z Písem, tedy vnášeti teologii do empirických věd, což je pochybené jak se stanoviska věroučného, tak i vědeckého. Nerozlišování kompetence mezi vírou a vědou vede ke konfliktům mezi oběma těmito složkami společenskými. I věda spoléhá se často na svou autoritu v otázkách, kde jí naprosto nemá, jako na příklad dovolávají-li se materialističtí popularisátoři autority přírodovědecké při propagaci atheismu.

V podobných případech působí slovo »věda« prostě jako kdysi hesla náboženských myšlenek. K čistě ideální autoritě vědecké přistupuje často i vliv zasloužilého propagátora, jenž nabyt pro svoje zásluhy určitého vládnoucího postavení, které značně zvyšuje nejenom prestiž a nimbus jeho osoby, nýbrž i jeho názorů. Tento vliv vědecké autority jest v kruzích mimovědeckých ještě mnohem důležitější, než v kruzích vědeckých.

V nejnovější době náleží sem značná autorita učenců ve stranách politických. Na massy totiž vůbec působí slavní lidé. Odtud také vliv vědeckých pracovníků v politických stranách, chtějí-li jim sloužit. Dobrý znalec stranického života Michels, praví o tom: »Lassale nikdy nepodceňoval propagandistický účinek, který musí míti přistoupení slavných jmen na dělníky a neúnavně v tomto smyslu pracoval. V Itálii potřeboval slavný mladý profesor, tvůrce trestního práva, Enrico Ferri se pouze dělnické straně představití (na kongresu v Reggio Emilia. 1893), aby byl beze všeho na 15 let pověřen vůdcovstvím. Právě tak známý anthropolog Cesare Lombroso a slavený spisovatel Edmondo de Amicis

*) Při výkladech samých byla metoda úplně deduktivní, syllogism uznáván za nástroj nejlépe osvědčený, a disputatione universitní byly nejlépeším prostředkem, kde vědomosti theoretické bylo možno procvičiti a všechny jemnosti a subtility umění dialektického si osvojití. Učenost byla více praktickou dovedností, pro kterou bylo nabýti žádoucího cviku každému nováčkovi, aby v cech učenců mohl býti přijat. Ovšem znalost Aristotela byla vždy podmínkou nezbytnou, aby nebyl vyloučen. Srv. Chartulium universitatis. Paris. Introductio p. XVIII.

Omnis hic excluditur, omnis est abiectus
Qui non Aristotelis venit armis tectus.

Každý vylučuje se, každý stranou stojí,
kdo se Aristotelskou neobrní zbrojí.

František Drtina: Úvod do filosofie. I. Praha 1914. Str. 555.

od toho okamžiku, kdy přistoupili k socialistické straně s blahopřejnými telegramy a písemnými projevy sympatie, stal se jeden z nich nejintimnějším rádcem, druhý oficiálním Homérem proletariátu. Ve francouzském hnutí dělnickém našli Jean Jaurès, známý již jako akademický filosof a radikální politik, a Anatole France, právě tak slavný, ač jako romancier ihned volné místo v nejpřednějších řadách, aniž se musili podrobiti karenční lhůtě.« (Michels: Zur Soziologie des Parteiwesens str. 72, 73.) Počne-li však strana pracovat s macchiavellistickými prostředky, má to na vědecký život vliv přímo zhoubný. Tak stěžuje si Edvard Beneš r. 1914 před válkou v době nejvášnivější stranické agitace: »Tato neobjektivnost nezastaví se ani tam, kde objektivnost je přímým základním požadavkem a vychází přímo z podstaty věci: ve vědě. Vědec posledního řádu octne se rázem mezi nejlepšími z nejlepších, práce bezvýznamné a bezcenné dostávají se na vysoká místa, kritika vědecká nasadí si stranické brýle a nezná toho nejmenšího ohledu k zásluhám či nezásuhám, k práci či neprací, k vědě či pavědě. Nastávají úžasné »vědecké« polemiky, jež duchu vědecky cítícímu nanejvýš zhnusují veškerou politické stranictví a strany vůbec.« (Dr. Edvard Beneš: Psychologie politického stranictví. Glossa k dnešním politickým událostem. Zvl. otisk z České kultury, Praha 1914. Str. 14, 15.) Jisto však jest, že strana má ráda kolem sebe vědecký nimbus, neboť v širokých vrstvách je respekt před vědou, jenž je tak starý, jako lidská kultura. Toto zneužívání vědecké autority vedlo přirozeně i ke zklamání, jež se namnoze projevilo přílišnou reakcí, totiž často přímým odklonem politických stran od intelektuálů, což je opět ovšem chybou. První vědecké poznatky byly však u všech národů proniknuty takovou tajemností, že magie a věda taktka splývaly. Stav ten se udržel dodneška u národů necivilisovaných a polocivilisovaných. Kterak byla ještě ve středověku věda obklopena nimbem, o tom podává pěkné doklady citovaná již Dittrichova studie: »Zlomkům přírodních věd bylo vyučováno pode jménem »Magia naturalis«. Tak v Krakově, Toledu a Salamance. Delrio viděl zříceniny takové školy, kterou královna španělská Isabella, choť Ferdinanda katolického, zavřela. Čemu se učilo na takových školách? Trošince fysiky a chemie; ovšem jen nejnepatrnějším začátkům. To bylo zahaleno do veliké spousty filologie«.

Dittrich poznamenává, že vědomosti přírodovědné byly zahaleny do veliké spousty filologie. I to si vysvětlíme psychologií člověka soudícího jenom deduktivně. Vše záleželo na logické subtilitě výkladu a na správné slovní formulce: »Každé slovo odpovídá nějaké ideji, a každá idea jest nějaká podstata. Tedy grammatika jest logika a logika jest věda«. Tak parafrazuje Przybyszewski (cit. kn. 39) podivný platonism raného středověku. Abstrakce byla více, než realita.

K tomu přistupoval náboženský ritualism a tím si vysvětlujeme filologičnost středověké vědy. Formule, abstrakce, versus memorialis, diagram, číselná mystika — to byly vědecké ideály. Proto nimbus slova byl ohromný. Vzpomeňme jen na alchymii a astrologii. Methoda odvozující přírodní zákony ze zkušenosti nebyla známa. Fabricius ab Aquapendente na příklad uvádí těchto šestero sil působících při oplodnění vajíčka: *Facultas immutatrix* (síla měnící), *facultas formatrix* (síla tvořící), *facultas attratrix* (síla stahující), *facultas retentrix* (síla zdržující), *facultas concoctrix* (síla svařující), *facultas expultrix* (síla vypuzující). Zde však nejde o žádné přírodní zákony, nýbrž pouze o formulku slovně-logickou a autor má řadu číselně mystických důvodů, proč je těch sil právě šest. Tato neobyčejná víra ve slova, v Platonský Logos vzbudila skutečně domnění, že

pak-li v býlí není síly
mocné slovo neomýlí,

mocné slovo ohni káže,
skálu zdrtí, draka sváže,

mocné slovo mračna vodí,
v bouři lítě chrání lodi,

jasnou hvězdu strhne s nebe,
slovo mocné zhojí tebe!

Erben: Kytice. Vrba,

Latinský háv, v němž se věda až do nedávna halila, zvyšoval pak její nimbus v očích laiků ještě více. Mocné slovo vědy bylo slovo latinské. Nimbus tento, jímž snaží se učená povolání držeti svůj prestiž, trvá ostatně do dneška. Abych uvedl jeden příklad za mnohé, dostal se mi do rukou tento lékařský recept:

Acidi arsenicosi Merck
Kali nitrici aa 0'20

misce exactissime et immite ae fictil. caolini; liquefac igne forti ad perfectam evaporationem vapor. Deinde adde:
Sulfuris sublimati 0'50

liquefac denuo igne forti ad perfectam evaporationem vaporum et effunde supra tabul. marmor. frige factis adde:

Berri hypophosphorici	gr. 8'0
Chinini bisulfurici	" 5'0
Strychnini nitrici	" 0.10
Extracti card. benedict.	" 7'70

fiat massa pilul. e qua forment. l. artis plul. formae ovalis.
Obduce saccharo et colora carmino colore roseo det. ad. scatul.
Sig. Vitaferri s. Dr. M.

Nejbizarněji působí tu latinský předpis o červené barvě a o balení do škatul. Přes to však, že nás tento kouzelnický nimbus v moderní lékařské vědě zaráží, nelze upříti, že má účinky docela dobré. Že sugesce pomáhá často nemocnému více, než léky, přizná nám každý lékař a že morální stav nemocného jest jedním z nejdůležitějších činitelů léčby, jest dostatečně známo. (Znám případ, že lékař v poli za nedostatku léků dával vojákům užívat čisté vody a vojáci cítili subjektivní ulehčení.) Autorita lékařova jest jedním z nejdůležitějších prostředků léčebných a proto mu rádi odpustíme i trochu toho umělého nimbu. Podobným nimbem jako lékař obklopuje se i právník, theolog a filosof, technik i přírodopyspec a drobné, ale účinné prostředky tohoto nimbu tvoří do značné míry stavovský kodex, legem artis učených povolání.

Jako má každá společnost svou speciální kolektivní psychologii, tak ji má také každý stav. Dav skládající se z individuí téhož zaměstnání, u kterých výchova a prostředí jsou skoro stejny, nazývá se kastou. (Viz citovanou knihu le Bonnovu.) Prvním poznatkem davové psychologie jest pak, že massu se všemi jejími psychickými atributy mohou tvořit právě tak nevdělaní proletáři, jako učení profesotí. Proto i u stavu učeneckého vytvoří se snadno psychologie kasty, jejímž prvním znakem jest autoritářská exkluzivnost. Pohled do dějin kterékolí vědy nás přesvědčí, že bylo velmi často pokroku vědy zápasiti s autoritářstvím vědeckých profesionálů. Nedávno byl v jakési polemice pro jistou skupinu německých profesorů přírodopyspců ražen trefný výraz: »experimentierende Bureaukratie«. Nejde vždy v podobných případech jen o byrokracii experimentující, jsou byrokracie i ve vědách jiných. Jaké následky může mít toto vědecké autoritářství, vidíme na příklad z častých nešťastných následků omylů soudních znalců a fakultních dobrozdání.

Zde přechází autorita vědecká v autoritu úřední a kastovní a obě tyto autority bývají vědeckému pokroku velmi na překážku. Goethe ve své antithesi Faust-Wagner postavil ducha neúnavně hledajícího proti učenci oficiálnímu. Ještě pregnantněji to vyslovil Ibsen ve své antithesi Tessmann-Lövborg. Ve svém essayi: Jörgen Tessmann. Příspěvek k přírodopisu moderního učence (Česká kultura 1913 r. I.) charakterisuje Arne Novák tyto dva typy učenců, jednoho jemuž je ideálem autorita fakultního odbornictví a druhého, jemuž nejde o nic jiného než o poznání, bez ohledu na vědeckou kariéru. Když Arne Novák reprodukoval rozdílné cíle obou typů, charakterisuje je takto: »A Tessmann jest opětně v plném bezpečí, z něhož nebude již vyrušen. Dostane vytouženou profesuru; dopíše v klidu a v pokoji svoji knihu; bude pánem na fakultě; co na tom bude-li mimo barieru fakulty myšleno a psáno, přednášeno a diskutováno o jeho námětech, které by se ho mohly týkati — to není přece to pravé, jediné, výhradní odborné forum! A skutečně Tessmann, prototyp svatě prostřednosti, vítězí

v roztrpčené tragedii Ibsenově; sok Löwberg navždy odchází s cesty — a způsobem »vědeckého pracovníka pohříchu nedůstojným«. (Str. 8.) Zde podléhá genialita oficiální autoritě. Problém jest ovšem daleko složitější, než tato jednoduchá formulka a další sledování tragického rozporu těchto dvou typů by nás odvedlo od problému autority.

Viděli jsme, že k nimbu, jímž se obklopují vědci, přistupuje nimbus, jímž obklopuje »učená povolání« stát a jiné veřejné instituce. »Vzdělání« jest jedna z pověr nového věku a prestiž tohoto vzdělanostního optimismu jest tak mocný, že má nejvážnější sociální následky. »V první řadě oněch ideí« — praví Le Bon — »vládnoucích dobou . . ., ačkoliv jsou to čiré iluse, jest to zvláště ta, že vychování dovede podstatně lidi změnit a že jistým výsledkem jest jejich zlepšení, ano i vyrovnání. Stálým opakováním tohoto tvrzení stalo se konečně jedním z nejneochvějnějších dogmat demokracie a dnes by bylo právě tak nebezpečné se ho dotýkati, jako bylo kdysi sahati na dogmata církve«. (Cit. kn. str. 75.) To způsobilo nesčetné privilegie lidí, kteří mají školy a zkoušky, podobně, jako je tomu u čínských mandarinů. Na místo úředníka, jenž má konat službu na peroně nádražním, jest třeba právníckého doktorátu. Tak to, co mělo býti pro inteligenci požehnáním, stalo se kletbou. Poněvadž nastává nadprodukce inteligence, stát nemůže všecky lidi, jež pod svou patronancí vzdělal, zaplatiti, a platí je místo penězi en monnaie de singe, v titulech, diplomech a hodnostech. Než zkušenost učí, že se tím prestiž studovaných lidí nezvyšila, nýbrž naopak snížila. Vystupuje řada lidí, jichž vzdělání jest sice značné, ale nepraktické a zvyšuje se nabídka duševní práce a poptávka je stále menší. A tak vidíme na jedné straně lidi bez vědeckého nimbu, ale s praktickými schopnostmi a s penězi a na druhé straně lidi s nimbem všemožných diplomů, ale bez schopností soutěžit v životě a výsledek je naprostý nedostatek respektu k duševní práci a vše to, co se nazývá krisí inteligence. Dnes absolvování škol samo o sobě autoritativního postavení nedodá, protože inteligence přestala být kastou. Ale to neznamená, že by inteligence neměla bojovat za své intelektuální vůdcovství, protože jinak se vedení zmocní polointeligence, která vlastně nejvíce kompromitovala autoritu duševní práce v lidu.

DR. C. HARAOUÍ.

PANAMERIKANISMUS LATINSKÝCH REPUBLIK.

Mír mezi americkými státy, kterým se Amerika chlubí oproti Evropě, neustále zmítané, není také bez mráček a bez občasných bouří. Je to mír relativní, víc zdánlivý než skutečný. Je udržován pouze vojenskou svrchovaností veliké moci, která má proti sobě pouze státy většinou příliš slabé, které nemají mezi sebou žádné solidární organizace, aby mohly odporovati násilným činům a ozbrojeným vpádům této moci k uhájení své svrchovanosti a samostatnosti. Výsledek je tentýž, jaký se vyvíjí v republice Nicaragua, kde vládní strana konservativní se úplně poddala ochraně a vojenskému obsazení Spojených Států Severoamerických, zatím co liberalistická a nacionalistická oposice marně bojuje, aby uchránila půdu proti uchvatiteli, který jí drtí převahou svých zbraní. A tak poslední liberální pluk generála Sandino, který se ještě vzpouzel zákroku Spojených Států, byl u Octotalu skoro úplně zničen bombardujícími aeroplány a strojními puškami, které washingtonská vláda poslala do Nicaraguy, aby zlomila poslední odpor a vnutila americký mír. Kellogg ospravedlnil tento čin, nazývaje ochránce Nicaraguy »outlanes«, t. j. vyvrhely a bandity. Stejně se vedlo sborům, které odporovaly americkému obsazení St. Dominga a Haiti.

Jest nemožno, aby taková mezinárodní donucovací politika, která nutně vede k násilí, nenašla vážný odpor v panamerické Unii. Postavení republik latinské Ameriky v této panamerické Unii se skutečně dostalo do rozporu s vlastním principem jejich nezávislosti. Jejich politické postavení je o mnoho